НАЗДОГАНЯЮЧА МОДЕРНІЗАЦІЯ ТА ЇЇ ПЕРСПЕКТИВИ

Конспект лекції

План лекції

1. Поняття та механізми наздоганяючої модернізації.
2. Сінгапур – інститути, інвестиції та людський капітал.
3. Чилі – ринкові реформи та їх соціальні наслідки.
4. Південна Корея – промислова політика та експорт.
5. Спільні риси, відмінності й межі запозичення досвіду.
6. Прогнозування подальшого розвитку.

1. Поняття та механізми наздоганяючої модернізації

Наздоганяюча модернізація – структурна трансформація суспільства, спрямована на скорочення технологічного, економічного та інституційного відставання. Вона передбачає освоєння вже наявних у світі технологій і практик та їх адаптацію до місцевих умов.

Перевага запізнілого розвитку полягає у можливості навчатися на чужому досвіді й уникати частини витрат на первинне створення технологій. Водночас запозичення потребує інженерних компетентностей, управління, фінансування й інститутів, здатних підтримувати зміни.

Типові механізми: інвестиції у виробництво й інфраструктуру; розвиток освіти та професійної підготовки; залучення іноземних інвестицій; участь у міжнародних виробничих ланцюгах; підтримка експорту; підвищення якості державного управління.

Імпортозаміщення – розвиток виробництва товарів, які раніше імпортувалися. Експортна орієнтація – розширення виробництва для зовнішніх ринків. Ці підходи можуть поєднуватися; їх результат залежить від конкуренції, масштабу ринку та вимог до підтримуваних підприємств.

Прямі іноземні інвестиції можуть приносити капітал, технології й доступ до ринків. Але технологічне навчання не відбувається автоматично: важливі

кваліфікація працівників, зв’язки з місцевими постачальниками та здатність підприємств освоювати нові знання.

Для оцінювання модернізації недостатньо темпів ВВП. Потрібно враховувати продуктивність, структуру експорту, добробут, нерівність, якість послуг і стійкість до зовнішніх потрясінь.

2. Сінгапур та комплексна стратегія розвитку

Після здобуття незалежності у 1965 році Сінгапур мав обмежений внутрішній ринок, залежність від зовнішніх зв’язків і потребу у створенні робочих місць. Водночас він міг використовувати портове розташування та досвід міжнародної торгівлі.

Його стратегію не слід зводити до переходу в невиробничу сферу. Важливим напрямом стало залучення інвестицій у промисловість. Economic Development Board, створена у 1961 році, сприяла розвитку виробництва та роботі з іноземними інвесторами [1].

Ключові складові: промислова інфраструктура; інтеграція у світові ринки; підготовка працівників; передбачувані процедури для бізнесу; розвиток логістики й послуг. Подальше ускладнення виробництва вимагало постійного оновлення компетентностей.

Антикорупційна політика спиралася на спеціалізовані інститути та законодавство. Corrupt Practices Investigation Bureau створене у 1952 році; його функції охоплюють розслідування корупції у державному та приватному секторах відповідно до законодавства [2].

Висока оплата праці службовців може бути елементом кадрової політики, але сама по собі не усуває корупцію. Для аналізу важливі відбір персоналу, контроль, відповідальність і якість процедур. Популярні вислови, приписувані політичним лідерам, не замінюють доказів ефективності політики.

Твердження про відсутність податку на споживання в Сінгапурі є некоректним: GST запроваджено у 1994 році [3]. Податкові ставки й правила слід завжди розглядати станом на конкретну дату.

Освіта та мовна політика сприяли міжнародній взаємодії. Конституція визначає чотири офіційні мови – англійську, малайську, китайську та тамільську; національною мовою є малайська [4]. Тому англійську не слід називати єдиною державною мовою.

Прогнозний висновок: досвід Сінгапуру показує значення узгодженості інвестиційної, освітньої та інституційної політики. Його перенесення потребує врахування масштабу країни, географії, ресурсів і державної спроможності. Репресивні практики не можна вважати доведеною причиною економічного успіху.

3. Чилі та суперечливі результати ринкових реформ

Військовий переворот 1973 року започаткував диктатуру Аугусто Піночета. Політичні репресії та порушення прав людини мають розглядатися як самостійний вимір оцінювання режиму; економічні показники не можуть їх виправдовувати.

У вихідному матеріалі основними інструментами економічних змін виступають приватизація, торговельна відкритість, обмеження окремих форм державного втручання та підтримка експорту. Для аналізу важливо перевіряти результати кожного інструмента окремо, а не приписувати їх особисто одному керівнику.

Ринкові перетворення потрібно оцінювати за кількома критеріями: макроекономічна стійкість, продуктивність, зайнятість, доступність послуг, розподіл доходів та соціальна захищеність. Позитивний результат за одним критерієм може поєднуватися з погіршенням за іншим.

Пенсійна система на основі індивідуальних накопичень є показовим прикладом довгострокових наслідків реформ. Її можливості залежать від тривалості внесків, рівня заробітків, зайнятості, інвестиційних результатів та адміністративних витрат.

Чилійський пенсійний досвід не слід подавати як безумовно успішний універсальний зразок. OECD зазначає проблеми достатності пенсій, зокрема

через низькі внески й перерви у їх сплаті, та описує подальші зміни системи [5]. Це демонструє потребу коригування навіть тривалих реформ.

Хронологія політичного переходу: референдум щодо продовження правління Піночета відбувся 1988 року; передача президентської влади – 11 березня 1990 року [6]. Ці події слід розрізняти.

Прогнозний висновок: стабілізація або відкриття ринків не завершують модернізацію. Її стійкість залежить від соціальної підтримки, інститутів і здатності реагувати на накопичені проблеми. Пенсійні реформи особливо потребують демографічних сценаріїв та оцінки майбутніх доходів населення.

4. Південна Корея та промислова політика

Після Корейської війни країна потребувала відбудови, інвестицій і створення робочих місць. Стартові умови були складними, але твердження про суцільну неписьменність населення або цілковиту відсутність ресурсів надмірно спрощують ситуацію.

У 1960-х роках посилилася експортна орієнтація та координація держави з бізнесом. За матеріалами Світового банку, розвиток поєднував промислове регулювання, технологічне освоєння, навчання, пільгове кредитування, підтримку експорту та імпортні обмеження [7]. Отже, його не можна пояснювати лише вільним ринком або повною відмовою від імпортозаміщення.

Чеболь – велика бізнес-група, до якої входять юридично окремі компанії, пов’язані спільним контролем, часто сімейним. Такі групи могли концентрувати ресурси для масштабних проєктів і виходу на зовнішні ринки.

Підтримка великих груп водночас створює ризики концентрації економічної влади, обмеження конкуренції та залежності державної політики від впливових компаній. Тому потрібно оцінювати умови надання підтримки та можливість припиняти її за відсутності результатів.

Освіта, професійна підготовка та технологічне навчання є важливими складовими пояснення корейської трансформації [7]. Інвестиції в людський

капітал допомагають переходити від освоєння запозичених технологій до складнішого виробництва.

Прогнозний висновок: промислова підтримка має перспективу, коли вона пов’язана з вимірюваними результатами, навчанням і конкуренцією. Її ризики зростають, якщо допомога стає безумовною та закріплює привілеї. Авторитарний контекст сам по собі не доводить необхідності диктатури для розвитку.

5. Порівняння та можливість запозичення досвіду

Сінгапур ілюструє поєднання залучення міжнародного бізнесу, промислового розвитку й адміністративної координації. Південна Корея – активну промислову підтримку та освоєння зовнішніх ринків. Чилі – ринкові перетворення і потребу оцінювати їхні довгострокові соціальні наслідки.

Спільними аналітичними питаннями є якість управління, доступ до капіталу, освіта, зв’язки зі світовою економікою й розподіл результатів розвитку. Відмінності стосуються стартових умов, масштабу, інструментів і ролі держави.

Для України корисно розглядати механізми: професійне управління, прозорі процедури, технологічне навчання, підтримку експорту та оцінювання реформ. Можливість їх застосування залежить від безпекових умов, відновлення інфраструктури, демографії, ресурсів і європейської інтеграції.

Перед запозиченням потрібно відповісти: яку проблему вирішував інструмент; які умови забезпечували його дію; хто отримав вигоди й поніс витрати; які наслідки можна очікувати в іншій країні. Подібність окремих показників не означає подібності причин розвитку.

6. Прогнозування перспектив модернізації

Навчальне прогнозне питання: чи зможе країна протягом 10–15 років перейти від освоєння наявних технологій до підвищення продуктивності та створення власних інновацій?

Ключові невизначеності: здатність освоювати й розвивати технології та доступ до міжнародних ринків і партнерств. На їх основі можна сформувати три альтернативні сценарії.

Сценарій технологічного ускладнення. Освіта, інвестиції й управління підтримують появу виробництв із вищою доданою вартістю. Ознаки: зростання продуктивності, розвиток місцевих постачальників, розширення дослідницьких компетентностей.

Сценарій залежного зростання. Інвестиції збільшують виробництво, але технологічне навчання й місцеві зв'язки слабкі. Ознаки: концентрація експорту, значна залежність від кількох інвесторів і повільне освоєння складніших функцій.

Сценарій інституційної стагнації. Непередбачувані правила, слабке управління або зовнішні потрясіння перешкоджають інвестиціям і навчанню. Ознаки: відтік кваліфікованих працівників, низька продуктивність, розрив між проголошеними цілями та виконанням.

Сценарії не мають наперед визначеної ймовірності. Для оцінювання потрібні дані про продуктивність, структуру експорту, кваліфікацію, інвестиції, конкуренцію, доходи та соціальний захист. Прогноз переглядають після зміни ключових умов.

Особливо важливо відрізняти обсяг інвестицій від їхнього ефекту, зростання експорту – від технологічного ускладнення, а економічне зростання – від поліпшення добробуту більшості населення.

Висновки

Наздоганяюча модернізація потребує освоєння технологій, розвитку людського капіталу та інституцій, які підтримують навчання й коригування політики. Досвід трьох країн демонструє різноманітність інструментів і наслідків. Для прогнозування важливо аналізувати механізми успіху, соціальні витрати та зовнішні умови, уникаючи універсальних рецептів і персоніфікованих пояснень.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає перевага запізнілого розвитку?

2. Чому запозичення технологій потребує власних компетентностей?

3. Яку роль відігравала промисловість у розвитку Сінгапуру?

4. Чому антикорупційну політику не можна зводити до покарань або зарплат?

5. Які критерії потрібні для оцінювання пенсійної реформи?

6. Які можливості й ризики створюють чеболі?

7. Чому експортна орієнтація може поєднуватися з державною підтримкою?

8. Які умови потрібно перевірити перед перенесенням іноземного досвіду?

9. Як відрізнити залежне зростання від технологічного ускладнення?

Завдання для самостійної роботи

Обрати один інструмент із розглянутих прикладів. Описати його мету, передумови, результати та ризики. Оцінити можливість застосування в Україні й побудувати два сценарії на 10 років. Для кожного зазначити припущення, три спостережувані індикатори та умови перегляду прогнозу. Використати щонайменше два перевірювані джерела.

Джерела для поглибленого вивчення

1. Singapore Economic Development Board. Made in Singapore 60 years of manufacturing. https://www.edb.gov.sg/en/business-insights/insights/made-in-singapore-60-years-of-manufacturing.html

2. Corrupt Practices Investigation Bureau. Roles and Functions. https://www.cpib.gov.sg/who-we-are/our-work/roles-functions/

3. Ministry of Finance Singapore. Goods and Services Tax. https://www.mof.gov.sg/policies/taxes/goods-and-services-tax/

4. Constitution of the Republic of Singapore. Article 153A. https://sso.agc.gov.sg/Act/CONS1963

5. OECD. OECD Economic Surveys Chile 2025. https://www.oecd.org/en/publications/oecd-economic-surveys-chile-2025_efad96ce-en.html

6. Biblioteca del Congreso Nacional de Chile. Plebiscito de 1988 marca el fin del régimen militar. https://www.bcn.cl/historiapolitica/elecciones/detalle_eleccion?handle=10221.1%2F63196&pe=

7. World Bank. Korea as a Knowledge Economy. 2007. https://documents1.worldbank.org/curated/en/918571468183891451/pdf/411720PAPER0Kn101OFFICIAL0USE0ONLY1.pdf